

EKONOMİ POLİTİK

Erinç Yeldan, 9 Haziran 2021

Timsah Kapitalizmi ve Çok Uluslu Şirketleri Vergilendirmek

G7 ülkeleri geçtiğimiz hafta pek beklenmedik bir çıkış yaptılar: çok uluslu şirketlerin faaliyet gösterdiği tüm ülkelerde asgari yüzde 15 düzeyinde vergilendirilmesi gerektiği konusunda bir çağrıda bulundular. Çağrı, IMF dahil bir çok uluslararası örgüt ve finansal derecelendirme kuruluşu tarafından da hararetle desteklendi.

Yüzde 15 yeterli –ya da anlamlı- bir oran mıdır? İrdeleyelim.

Önce veriler: Şirketler kesimi üzerinden alınan *Kurumlar Gelir Vergisi* oranlarının [1985'ten 2018'e ortalama olarak yüzde 49'dan yüzde 24'e gerilediğini biliyoruz](#). OECD verilerine göre, kurumlar vergisi gelirleri OECD ülkelerinde [toplam vergi gelirinin sadece yüzde 9'unu oluşturmakta](#) (dünya ortalaması yüzde 13.3). Milli gelirlerin ortalaması olarak ise, kurumlar vergisinin yükü yüzde 3 düzeyinde hesaplanmakta.

Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley hocaları [Saez ve Zucman](#) Amerika Birleşik Devletleri'nde şirket karlarının yüzde 20'sinin artık *vergi cennetleri* diye anılan ülkelerde raporlandığını belgeliyor.

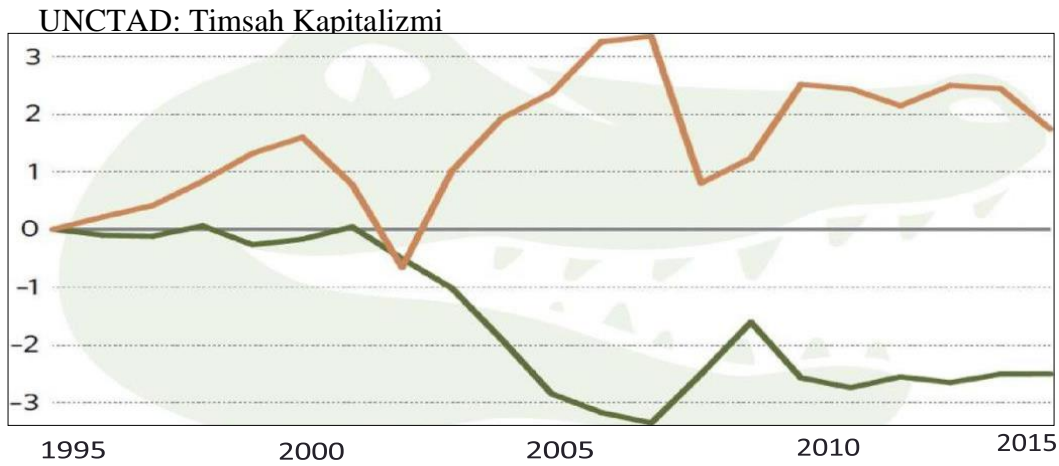
Şirketler kesiminin gelirleri üzerinden alınan ortalama kurumlar vergisi oranındaki bu gerileme, kuşkusuz, her ne pahasına olursa olsun yabancı sermayeyi çekmek koşullandırmasına dayalı. Dani Rodrik hocanın deyişiyle, artık *kalkınma stratejilerinin yabancı sermayeye hoş geldin partisi düzenlemekten ibaret* olduğu günümüzün neoliberal küreselleşme dalgası uyarınca, kurumlar vergisinde bir [dibe doğru yarış yaşanmakta](#).

[UNCTAD verileri](#) küresel boyutta en büyük 2,000 şirketin toplam satış gelirlerinin 36.8 trilyona (dünya ihracat hacminin iki misli), yıllık toplam net karlarının ise 2.6 trilyon dolar düzeyine ulaştığını belgeliyor. Söz konusu 2,000 en büyük ulus-ötesi şirket dünya ihracatının yüzde 57'sini doğrudan denetliyor. İhraç ürünlerinin tasarım aşamasından, nihai tüketiciye ulaşana değin tüm üretim ve pazarlama ağlarına hükmeden bu en büyük yüzde 1'lik şirket, tekelci konumları sayesinde dünya fiyatlarını yönlendiriyor; üretim ve satış noktalarını düzenliyor; ve tek sözcük ile, küresel meta zincirlerinin her aşamasını kendi stratejik çıkarları uyarınca kurguluyor.

“*Dibe doğru yarış*” kavramı ise bugüne değin çoğunlukla daha farklı bir olguyu açıklamak için kullanılmaktaydı: 1989 sonrasında Sovyet sisteminin çökmesi ve Çin, ardından da Hindistan gibi büyük işgücü depolarının küresel ekonomiye kapılarını açmasıyla birlikte, küresel işgücü piyasalarında “*ücretli emek*” arzı yaklaşık iki misline çıkmıştı. Bu süreç sermayenin hiper-akışkan, emeğin ise ulusal piyasalarda kısıtlı kalması da eklenince küresel rekabetin ana unsuru ücretlerin alabildiğince düşürülmesi üzerinden verilen açık bir savaşa dönüştürüldü. “Neoliberal” yönetimsel devlet kavramı, küresel rekabet mücadelesinde yerli sermaye ile çok uluslu şirketleri buluşturmak üzere, emeğin sosyal hakları üzerine sürdürülen açık saldırının ana yönlendiricisi olarak kurgulandı. “*Ücretler artık Beijing işgücü piyasasında belirleniyor*” sözcükleri, emeğin küresel anlamdaki ücret ve sosyal hak

kayıplarını betimlemek için kullanılıyor; neoliberal küreselleşme giderek kendi mantığına dayalı bir *üçüncü dünya kapitalizmini* geliştiriyordu.

[UNCTAD'ın 2019 Ticaret ve Kalkınma Raporu](#) bu olguları “*timsah kapitalizmi*” metaforu ile karşılamaktaydı. Raporla geçen ilginç bir grafik, 1995 düzeyi referans olarak alındığında, 2,000 adet ulus-ötesi tekelleşen şirkette net karlar hızla yükselirken; emeğin milli gelirden almakta olduğu payın hızla gerilediğini vurgulamaktaydı. [Günümüzde K-tipi büyüme](#) olarak da nitelendirilen bu uçurum, bir timsahın açılmış ağzındaki dişleri andırıyor ve UNCTAD araştırmacıları tarafından *timsah kapitalizmi* kavramına layık görülüyordu.

Kaynak: [UNCTAD \(2019\) Trade and Development Report.](#)

G7 ülkelerinin, Amerikan Başkanı **Joe Biden**'in öncülüğünde şirketler kesimi üzerindeki vergi yükünün en az yüzde 15 düzeyinde tutulması önerisi, timsah kapitalizminin gerçekleri karşısında küresel ekonomide gelirlerin daha adil dağılımı beklentisine ne derece yanıt verebilecektir? Örneğin, Massachusetts Üniversitesi, Amherst öğretim üyesi Profesör **Jayati Ghosh**, bütün bu medyatik tasarımın aslında bir göz boyamadan ibaret olduğunu; ve çok-uluslu şirketlerin asgari yüzde 30 düzeyinde vergilendirilmediği sürece gelir adaleti üzerine herhangi bir olumlu adımın atılmıyacağına ısrarla vurgulamaktadır.

Mevcut görünümüyle, şirketler kesiminde küresel boyutta yüzde 15'lik vergi oranı uygulanması önerisi vergi adaletinde yeni bir adım olmaktan ziyade, küresel ekonominin derinleşen eşitsizliklerine bir kılıf uyarlamaya benziyor.